

УДК 373.3.017.31.613
DOI 10.31654/2663-4902-2023-PP-1-43-53

Дорож І. А.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти,
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
dorozhira@kpnpu.edu.ua
orcid.org/https://orcid.org/0000-0003-4792-7025

Ковальчук А. Ф.

старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
kovalchuk.anatolii@kpnpu.edu.ua
orcid.org/https://orcid.org/0000-0003-0425-0456

**ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НУШ**

У статті проаналізовано наукові здобутки щодо формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів в освітньому процесі НУШ. Обґрунтовано напрями та зміст діяльності вчителя щодо розвитку здоров'язбережувального освітнього середовища НУШ, а саме: застосування інтеграційного підходу та валеологізація навчальних предметів, інтеграція навчальних предметів з предметами, які сприяють формуванню ціннісного ставлення учнів до власного здоров'я та здорового способу життя; розробка та впровадження різних навчальних програм, організація позакласних і позашкільних заходів, які спрямовані на поглиблення знань про здоровий спосіб життя та мотивацію ціннісного ставлення молодших школярів до здоров'я; розробка та проведення разом з шкільним психологом психологічних тренінгів, індивідуальних консультацій з метою розвитку навичок з відновлення емоційного стану учня; організація співпраці з медичними працівниками, психологічною службою школи щодо діагностування порушень фізичного та психічного здоров'я молодших школярів. Уточнено поняття «компетентність», «здоров'язбережувальна компетентність» та «здоров'язбережувальне освітнє середовище». Доведено, що здоров'язбережувальна компетентність є результатом інтеграції еколого-валеологічної та фізичної освіти учнів і виявляється у готовності самостійно вирішувати завдання, пов'язані з підтриманням, зміцненням і збереженням власного здоров'я. встановлено, що здоров'язбережувальна компетентність у молодших школярів формується шляхом підготовки та проведення певних тематичних заходів, оскільки саме сукупність освітньо-виховних, оздоровчих і лікувально-профілактичних заходів може сприяти формуванню та розвитку даної компетентності. Встановлено, що формування здоров'язбережувального освітнього середовища НУШ дає можливість зміцнити здоров'я молодших школярів, сформувані у них культуру ціннісного ставлення до власного здоров'я та здорового способу життя, здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку учнів, прогнозувати можливі зміни здоров'я та проводити відповідні психолого-педагогічні, корегувальні, реабілітаційні позаурочні заходи з метою забезпечення зміцнення здоров'я.

Ключові слова: початкова освіта, компетентність, здоров'язбережувальна компетентність, Нова українська школа.

Постановка проблеми. Здоров'я людини та її повноцінний розвиток є запорукою міцності й розвитку нації. Інтеграція розвитку освітньої та здоров'язберігаючої сфери має стати стратегічним вектором розвитку держави та суспільства загалом, яке будуються на гуманістичних, демократичних принципах.

Істотні зміни у соціально-політичному та економічному житті нашого суспільства зумовлюють якісно нові вимоги до виховання молодого покоління. Соціальним

замовленням держави стає втілення ідеї здоров'язбереження нації на усіх етапах освітньої діяльності. Особлива роль у цьому процесі належить вчителю початкової школи, який може застосувати комплекс освітніх та виховних ресурсів організації здоров'язбережувальної взаємодії в початковій ланці освіти з метою цілісного розв'язання проблеми збереження і зміцнення фізичного, духовного та соціального здоров'я учнів, формування їх здоров'язбережувальної компетентності.

Україна належить до держав, які у своїй політиці декларують здоров'я як найвищу цінність людини. Відповідно до Конвенції ООН про права дитини, Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), Конституції України прийнято значну кількість законів, нормативно-правових документів, які визначають здоров'язбережувальну стратегію держави в системі освіти: Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року», «Про фізичну культуру і спорт», «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення», «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення»; Національну доктрину розвитку освіти України у XXI ст., Концепцію формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді, Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки та ін.

Реформування освітньої галузі у контексті збереження здоров'я підростаючого покоління за сучасних умов спрямоване не тільки на соціальний та індивідуальний ресурси. Піклування про своє здоров'я розглядається як провідний показник прогресу суспільства, ознака гармонійного й комфортного середовища для особистісного самовираження громадян.

У той же час спостерігається кількісне зростання функціональних розладів, гострої та хронічної соматичної захворюваності, вроджених вад розвитку та ін. у дітей. Викликає чималу стурбованість той факт, що збільшується кількість дітей із розладами психіки та поведінки, відповідно зменшується група здорових дітей [7].

З іншої сторони відповідно до Концепції «Нова українська школи» перед учителем стоїть завдання не у «передачі» готових знань учням, а у формуванні в них ключових компетентностей через діяльність, у тому числі і здоров'язбережувальної компетентності. «У концепції «Нова українська школа» передбачено формування такої основної компетентності, екологічна грамотність та здоровий спосіб життя. Особливу увагу вчитель має приділити збереженню та зміцненню фізичного здоров'я учнів, їх моральному та громадянському вихованню. Із цією метою важливо організувати активну співпрацю вчителя з батьками або особами, які їх замінюють, з медичними працівниками закладу загальної середньої освіти, шкільним психологом, учителями-предметниками, вихователем групи продовженого дня. Результатами такої співпраці є: краще вивчення індивідуальних можливостей та стану здоров'я кожного першокласника; здійснення особистісно орієнтованого навчання та виховання; упровадження здоров'язбережувальних технологій освітнього процесу; спільна підготовка і проведення батьківських зборів; бесіди з батьками на психолого-педагогічну тематику тощо» [1].

Беручи до уваги вище зазначене, процес формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів в освітньому процесі НУШ є актуальним та своєчасним і потребує більш детального дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Класичні проблеми, щодо змісту початкової освіти розкриті у наукових працях Я. Коменського, Г. Сковороди, К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського та ін.

У роботах Б. Єльконіна, С. Максименко, О. Савченко зазначено, що перше десятиліття життя дитини є фундаментом, який визначає подальший його психофізичний розвиток, який впливає на сферу життєдіяльності особистості. Відповідно до досліджень В. Дрофа, А. Морозова, О. Савченко встановлено, що на стан здоров'я учнів впливає освітнє середовище закладу.

Проблеми розвитку освітнього середовища, яке спрямоване на забезпечення зміцнення здоров'ю учнів, присвячені наукові праці М. Башмакова, Я. Берегового, Г. Сліченка, А. Цимбалару, В. Шипка, В. Ковалько, М. Малашенка та ін. Значний

внесок у розкриття ролі цілісності знань та проведення занять поза шкільним приміщенням як умов підвищення ефективності здоров'язбережувального освітнього середовища, зміцнення здоров'я молодших школярів зробили К. Гуз, В. Ільченко, А. Ляшенко, П. Матвієнко, В. Моляко, В. Сухомлинський та інші.

Таким чином, як випливає з вище представлених наукових розробок, ця тема є актуальною і представляє великий інтерес для подальших досліджень.

Формулювання мети статті. Проаналізувати наукові здобутки щодо формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів в освітньому процесі НУШ та обґрунтувати напрями, зміст діяльності вчителя щодо розвитку здоров'язбережувального освітнього середовища НУШ.

Відповідно до мети визначено такі **завдання** статті:

1) здійснити аналіз наукових здобутків у галузі початкової освіти з проблеми дослідження;

2) обґрунтувати напрями та зміст діяльності вчителя щодо розвитку здоров'язбережувального освітнього середовища НУШ.

Виклад основного матеріалу дослідження Відповідно до аналізу наукових праць [4; 6; 8] встановлено, що в розвиненому суспільстві рівень здоров'я особистості значною мірою залежить від рівня освіти людини. З вище сказаного випливає, що школа має виховувати «здорову особистість» та закладати фундаментальні цінності, які сприятимуть розвитку здоров'язбережувальної компетентності учня.

Сьогодні, система освіти України висуває пріоритет триєдності фізичного, духовного та соціального аспекту здоров'я учня, який формується починаючи з виховання у закладі дошкільної освіти в дусі відповідного ставлення до власного здоров'я, як до особистісної цінності. Цей пріоритет задекларований у міжнародних і державних документах, зокрема: в міжнародних проєктах і програмах InnoSchool, TALIS (Teaching and Learning International Survey), «Доброзичливі до дітей школи» (ЮНІСЕФ), в яких відображено особливості формування оптимального освітнього середовища, що сприяє розвитку здоров'я учня і в якому школярі відчувають захищеність, безпеку та емоційний комфорт.

Починаючи з 2012 року уряд України приділяв на законодавчому рівні значну увагу розвитку здоров'я дитини та формуванню цінностей, які спрямовані на збереження її здоров'я. Так, було прийнято програму Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, в якій зазначено, що «...одним із ключових напрямів державної освітньої політики визначено: формування здоров'язбережувального середовища, екологізації освіти, валеологічної культури учасників освітнього процесу» [10].

Відповідно до Державного Стандарту базової середньої освіти (постанова КМУ від 30 вересня 2020 р. № 898) реалізація мети базової середньої освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах «...формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту; створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу» [5].

Також, у Стандарті зазначено, що однією з ключових компетентностей є соціальна компетентність, яка «...пов'язана з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачає ... дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров'я, усвідомлення особистих відчуттів і почуттів, здатність дослухатися до внутрішніх потреб; дотримання здорового способу життя» [5].

У Державному стандарті початкової освіти розглядає здоров'я цілісно і багатовимірно через його фізичну, психічну, соціальну та духовну складові. Відповідно до Стандарту «реалізація мети початкової освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах: ...міцного здоров'я та добробуту, яких можливо досягти шляхом формування здорового способу життя і створення умов для гармонійного фізичного та психоемоційного розвитку; Кожна складова здоров'я багатогранна» [13]. Отже, лише за умови органічного фізичної, психічної, соціальної та духовної складових формується і розвивається здоров'я дитини. З вище викладеного слідує, що одним із

важливих завдань початкової освіти в забезпеченні оздоровчого виховання молодших школярів є формування в них свідомого, відповідального ставлення до збереження та зміцнення власного здоров'я.

Відповідно до мети дослідження виникає потреба в уточненні ключових понять, зокрема «компетентність», «здоров'язбережувальна компетентність» та «здоров'язбережувальне освітнє середовище».

Під компетентністю особистості дослідники (Т. Адрющенко, Н. Бахмат, Н. Башовец, Т. Бурлаєнко, О. Дубініна, В. Овчарук) розуміють спеціально структуровану сукупність знань, умінь, навичок, ставлення, яких учні набувають у процесі навчання. Компетентності, на думку Ф. Вейнерта, Дж. Гуді, Ж. Делора, Дж. Карсона, Р. Кегана, Дж. Куллахана, Ж. Перре, Дж. Равена, Д. Райхена та є індикаторами, що дозволяють визначити готовність до конкретної діяльності, особистого розвитку та продуктивної участі в людини в житті суспільства.

З іншої сторони науковці поняття «компетентність» визначають як сукупність знань, умінь, навичок особистості, готовність до діяльності та дотримуються точки зору, що ця категорія є окремим особистісним утворенням.

У Державному стандарті початкової освіти компетентність розуміється як набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається зі знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [13]. Акцент на поєднання різних складових компетентності відображено і в глосарії освітнього європейського проєкту «Тьюнінг»: компетентності є «динамічним поєднанням когнітивних та метакогнітивних умінь та навичок, знань і розуміння, міжособистісних, розумових та практичних умінь і навичок, а також етичних цінностей» [3]. Їх розвиток, за вказаним документом, передбачений у всіх навчальних дисциплінах і оцінюються на різних етапах програми. Також зазначено, що окремі компетентності можуть бути предметними (специфічними для навчальної галузі), інші є загальними (спільними для всіх курсів програми).

Отже, компетентність – це результативно-діяльнісна характеристика освіти. Початковий рівень компетентності є рівнем діяльності, необхідним і достатнім для мінімальної успішності в досягненні результату.

Відповідно до Концепції НУШ «компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [11]. Також, відповідно до Концепції виділяються основні ключові компетентності учня серед яких і «Екологічна грамотність і здорове життя». На думку багатьох педагогів «...екологічна грамотність і здорове життя – це надзвичайно важливі компетентності, що допоможуть майбутнім випускникам школи успішно реалізуватися в сучасному світі» [6].

Таким чином, однією з важливих компетентностей молодшого школяра є здоров'язбережувальна компетентність.

Здоров'язбережувальної компетентності виступає однією з ключових компетенцій в сучасній системі освіти України. Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти здоров'язбережувальна компетентність – це здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей [5].

Здоров'язбережувальна компетентність являє собою: інтегративну якість особистості, у тому числі сукупність знань про людину та її здоров'я, здоровий спосіб життя; мотиви, що мають екологозберігаючу спрямованість щодо ставлення до себе та навколишнього світу, спонукають до ведення здорового способу життя; потреба в опануванні способів збереження власного здоров'я через орієнтир на самопізнання та самореалізацію [4]. Здоров'язбережувальна компетентність є результатом інтеграції еколого-валеологічної та фізичної освіти учнів і виявляється у готовності самостійно вирішувати завдання, пов'язані з підтриманням, зміцненням і збереженням власного здоров'я.

Молодші школярі у процесі здоров'язберігаючої діяльності набувають умінь та навички щодо розвитку та збереження власного здоров'я, у них формується уявлення

про здоровий спосіб життя, охорону та зміцнення здоров'я. Здоров'язбережувальна компетентність у молодших школярів формується шляхом підготовки та проведення певних тематичних заходів, оскільки саме сукупність освітньо-виховних, оздоровчих і лікувально-профілактичних заходів може сприяти формуванню та розвитку даної компетентності. З іншого боку систематична співпраця вчителя, учня та батьків забезпечить формування позитивного образу здорового способу життя учнів. Крім того, освітній процес в цьому випадку буде ґрунтуватися на засадах гуманізації, диференціації та психологізації.

Отже, ідея здорового способу життя проходить у початковій школі крізь усі навчальні предмети, під час викладання яких, діти навчаються відповідального і дбайливого ставлення до власного здоров'я завдяки змісту освіти і системі виховання. Саме від вчителя, значною мірою залежить, яким буде здоров'я дитини у подальшому житті. На все це впливають особливості формування здоров'язбережувального середовища.

У контексті нашого дослідження важливим є підхід О. Ільченка [8], О. Подгорної [12] про те, що основою для формування здоров'язбережувальної компетентності є середовище закладу освіти, яке відповідає таким критеріям:

- 1) змісту освіти (стандарт освіти, навчальний план, технологія навчання, методи та форми організації навчання, система знань учнів про збереження власного здоров'я, здоров'я свого роду, народу, довкілля);
- 2) матеріально-технічному забезпеченню (наявність санітарно-технічного, медичного, фізкультурного обладнання та оснащення, комплектування класів); відповідність організації системи харчування чинним санітарним правилам і нормам;
- 3) навчально-методичному забезпеченню здоров'язбережувального середовища;
- 4) міжособистісній взаємодії суб'єктів освітнього процесу; стану фізичного та психічного здоров'я учасників освітнього процесу (індекс здоров'я, зниження захворюваності, підвищення емоційного тону);
- 5) рівню професійної компетентності педагогів, цілісність оздоровлювальних впливів та стабільність результатів.

Таким чином на думку багатьох дослідників при підготовці молодших школярів виникає необхідність у формуванні здоров'язбережувального освітнього середовища.

Науковець Г. Мешко у своєму дослідженні доводить, що здоров'язбережувальне освітнє середовище – це сукупність антропогенних, природних, культурних чинників, що сприяють задоволенню людиною власних потреб, здібностей, можливостей збереження здоров'я. Воно сприяє впровадженню здоров'язбережувального навчання як процесу взаємодії учнів і вчителів, результатом якого є засвоєння знань, умінь, навичок, способів творчої діяльності, системи цінностей і збереження здоров'я учасників освітнього процесу [9].

На думку Л. Бережної «здоров'язбережувальне середовище – це середовище, яке комфортне для всіх суб'єктів навчально-виховного процесу, в якому формується цілісне світосприйняття, що є передумовою гармонійно розвиненої особистості» [1].

На підставі аналізу наукових досліджень можемо дійти висновку про те, що процес формування здоров'язбережувального освітнього середовища передбачає комплекс змін у традиційній системі навчання і виховання, які спрямовані на підвищення ефективності діяльності закладу освіти щодо збереження і зміцнення здоров'я учнів і професійного здоров'я педагогів, підвищення рівня психологічної захищеності і комфорту школярів та безпеки вчителів.

Таким чином «здоров'язбережувальне освітнє середовище» – це середовище, яке спеціально створюється в системі освіти та охоплює сукупність певних умов, здоров'язбережувальних технологій, що використовуються закладом освіти та спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу, на підвищення адаптаційних можливостей учнів та формування у них мотивації до здорового способу життя.

Оскільки здоров'язбережувальна компетентність має усі ознаки ключової компетентності учня та ґрунтуватися на засадах гуманізації, диференціації і психологізації й впливає на формування якісного освітнього середовища закладу, виникає

необхідність в обґрунтуванні напрямів та змісту діяльності вчителя щодо розвитку здоров'язбережувального освітнього середовища.

Формування здоров'язбережувального середовища НУШ має реалізовуватися через такі напрями діяльності закладу освіти:

- створення безпечного для здоров'я учнів освітнього простору (організація раціонального харчування, медичних оглядів, оздоровчих процедур; регулювання рухового режиму; моніторинг показників здоров'я молодших школярів; контроль за рівнем фізичних, розумових та емоційних навантажень учнів; забезпечення емоційного комфорту учнів; їх психолого-педагогічний супровід);
- формування здоров'язбережувальних компетенцій молодших школярів систематично, в процесі вивчення навчального предмету «Основи здоров'я» шляхом трансляції знань про здоров'я, а також, в процесі вивчення інших дисциплін початкової школи (читання, навколишній світ, трудове навчання, фізична культура, математика та ін.), шляхом інтеграції знань про збереження здоров'я та ведення здорового способу життя;
- застосування здоров'язбережувальних технологій навчання і виховання учнів, валеологічних технологій педагогічної взаємодії;
- спрямування діяльності шкільної психологічної служби на збереження і зміцнення здоров'я учнів і професійного здоров'я вчителів;
- постійний моніторинг здоров'язбережувального процесу;

Як зазначалося нами вище, процес формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів тріадний, адже в ньому приймають участь держава, учні, батьки. Тому умовно основні напрямки роботи зі створення здоров'язбережувального середовища НУШ можна поділити на три взаємопов'язані групи, відповідно до учасників освітнього процесу (рис. 1).

Рис. 1. Види діяльності учасників освітнього процесу щодо формування здоров'язбережувального освітнього середовища НУШ

За результатами досліджень щодо умов формування здоров'язбережувального освітнього середовища НУШ, роль учителя є ключовою. Учитель, сьогодні виступає фасилітатором освітнього процесу та реалізує основні завдання, які окреслені в нормативних документах про освіту, зокрема й формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів. До таких завдань ми віднесли:

1. визначення цілей здоров'язбереження учасників освітнього процесу; проектування змісту здоров'язбережувальної освіти;
2. конструювання і реалізація форм, методів, технологій та засобів профілактичних заходів й здоров'язбережувальної діяльності у початковій школі;
3. діагностування стану здоров'я та рівня здоров'язбережувальної компетентності учнів;

4. участь в процесі удосконалення предметно-просторової інфраструктури закладу освіти.

Аналізуючи наукову літературу та педагогічну практику з проблеми дослідження щодо формування здоров'язберезувального освітнього середовища НУШ ми спробували узагальнити зміст діяльності вчителя через інтеграційну складову основних напрямів реалізації ідеї здоров'язбереження в умовах початкової освіти, зокрема: освітній; виховний; діагностичний; гігієнічний; інклюзивний; просторовий. Результати узагальнення наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Напрями та зміст діяльності вчителя щодо розвитку здоров'язберезувального освітнього середовища НУШ

Напрямок діяльності вчителя	Зміст діяльності вчителя
1	2
Освітній	<ul style="list-style-type: none"> - формування в учнів знань про здоров'я, здоровий спосіб життя, безпечну поведінку, фізичну культуру, фізичні вправи, взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним середовищем; знань про збереження свого здоров'я; - розвиток в учнів особистісного здоров'язберезувального досвіду з урахуванням стану власного здоров'я; - формування здоров'язберезувальної компетенції молодших школярів, шляхом застосування методів, прийомів організації спільної здоров'язберезувальної діяльності вчителів, учнів, батьків, громадськості та ін.
Виховний	<ul style="list-style-type: none"> - виховання в учнів ціннісного ставлення до власного здоров'я та здорового способу життя, розвиток умінь самостійно приймати рішення щодо власних вчинків; - виховання в учнів дбайливого ставлення до власного здоров'я, прагнення займатися фізичною культурою та спортом; - розвиток мотивації до використання у повсякденному житті досвіду здоров'язберезувальної діяльності; - застосування методів, прийомів організації спільної здоров'язберезувальної діяльності учасників освітнього процесу у позаурочних заходах; - профілактика факторів «ризиків» і організація комплексу оздоровчих заходів; - створення емоційного комфорту у процесі освітньої взаємодії; - розробка та проведення разом з шкільним психологом психологічних тренінгів, програм індивідуальних консультацій з метою розвитку навичок з відновлення сприятливого емоційного стану; - інформаційно-консультативна робота з батьками щодо збереження здоров'я учнів.
Діагностичний	<ul style="list-style-type: none"> - психолого-педагогічний моніторинг стану здоров'я молодших школярів, їх фізичного, психічного, духовно-морального розвитку; - організація співпраці з психологічною службою школи з метою допомоги учням у подоланні страхів, стресів і тривожності; - організація співпраці з медичними працівниками, практичними психологами з метою діагностування порушень фізичного та психічного здоров'я молодших школярів; - інформаційно-консультативна робота з батьками щодо діагностування порушень здоров'я молодших школярів.

Продовження таблиці 1

1	2
Гігієнічний	<ul style="list-style-type: none"> – виконання вимог, що регламентовані санітарними нормами та правилами безпеки життєдіяльності учнів початкових класів; – контроль за температурним режимом, штучним освітленням та ін у класних кімнатах; – забезпечення санітарно-гігієнічної відповідності шкільних меблів, контроль за чистотою класних кімнат; – спільно з керівництвом закладу здійснення контролю за раціональним харчуванням учнів у шкільній їдальні; – організація співпраці учнів, батьків, медичних та педагогічних працівників з метою дотримання санітарно-гігієнічних вимог.
Інклюзивний	<ul style="list-style-type: none"> – використання різноманітних навчальних підходів з урахуванням особливостей розвитку молодших школярів; – використання широкого спектру занять, практичних вправ і матеріалів, що відповідають рівню розвитку учня; – адаптація навчальних матеріалів для використання в умовах інклюзивної освіти молодших школярів.
Просторовий	<ul style="list-style-type: none"> – робота щодо озеленення приміщень і класів; – наповнюваність шкільного середовища об'єктами навчальної взаємодії та відпочинку; – участь в організації безпечного пересування молодших школярів по класній кімнаті та школі; – участь в оформленні зон відпочинку молодших школярів на території школи.

З таблиці 1 видно, що створення здоров'язбережувального середовища НУШ – це спільна діяльність учасників освітнього процесу, яка спрямована на проектування і реалізацію умов (середовища), що забезпечує здоров'язбережувальний ефект у системі взаємодії «вчитель – учень – батьки».

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, формування здоров'язбережувального освітнього середовища НУШ дає можливість зміцнити здоров'я молодших школярів, сформувані у них культуру ціннісного ставлення до власного здоров'я та здорового способу життя, здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку учнів, прогнозувати можливі зміни здоров'я та проводити відповідні психолого-педагогічні, корективні, реабілітаційні позаурочні заходи з метою забезпечення зміцнення здоров'я.

Також, нами встановлено і обґрунтовано, що формуванню здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів сприятимуть: застосування інтеграційного підходу та валеологізація навчальних предметів, інтеграція навчальних предметів з предметами, які сприяють формуванню ціннісного ставлення учнів до власного здоров'я та здорового способу життя; розробка та впровадження різних навчальних програм, організація позакласних і позашкільних заходів, які спрямовані на поглиблення знань про здоровий спосіб життя та мотивацію ціннісного ставлення молодших школярів до здоров'я; розробка та проведення разом з шкільним психологом психологічних тренінгів, індивідуальних консультацій з метою розвитку навичок з відновлення емоційного стану учня; організація співпраці з медичними працівниками, психологічною службою школи щодо діагностування порушень фізичного та психічного здоров'я молодших школярів.

Перспективним напрямом для досліджень залишається розробка моделі розвитку здоров'язбережувального освітнього середовища НУШ.

Література

1. Бахмат Н. В. Формування здорового образу життя та фізичний розвиток молодших школярів в Новій українській школі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 3 (107). С. 346–363. URL: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/11709/1/Bakhmat_formuvannia.pdf.

2. Бережна Л.К. Програмно-цільовий підхід до організації роботи школи сприяння здоров'ю. *Управління школою (Основа)*. 2011. № 19. С. 63–66.
3. Вступне слово до проекту ТЬЮНІНГ – гармонізація освітніх структур у Європі. Внесок університетів у Болонський процес. URL: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf.
4. Грицай Ю.О. Використання здоров'язберігаючих технологій в навчальній діяльності школярів: навч. посібн. Миколаїв, 2012. 181 с.
5. Державний стандарт базової середньої освіти Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
6. Екологічна грамотність і здорове життя: турбота про майбутні покоління. URL: <https://naurok.com.ua/post/ekologichna-gramotnist-i-zdorove-zhittya-turbota-pro-maybutni-pokolinnya>
7. Загородній В. В. Сучасні проблеми здоров'я дитячого населення шкільного віку та шляхи її вирішення. *Вісник Чернівецького національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Вип. 129. Т. 3. Серія: Педагогічні науки: збірник. Чернівці: ЧНПУ, 2015. С. 141–144.
8. Ільченко В. Р. Дидактичні умови здоров'язберезувального навчального середовища. *Технології інтеграції змісту освіти*: зб. наук. праць за матеріалами міжнародної наук.-практ. конф. «Теоретичні та методичні основи організації здоров'язберезувального навчального середовища загальноосвітньої школи та ВНЗ», 14 квітня 2011 р. (редкол.: В.Р. Ільченко (гол. ред.) та ін.) Полтава, 2011. Вип. 3. С. 42–45.
9. Мешко Г. Формування здоров'язберезувального освітнього середовища як аспект діяльності керівника загальноосвітнього навчального закладу. *Науковий вісник Ужгородського Університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Вип. 1 (40). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2017_1_42.
10. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/246688428>.
11. Нова українська школа: ключові компетентності. URL: <https://uied.org.ua/nova-ukrayinska-shkola-klyuchovi-kompetentnosti/>.
12. Подгорная О. Е. Проектирование здоровьесберегающего пространства общеобразовательной школы средствами личностно-ориентированного образования: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00. Тирасполь, 2005. 211 с.
13. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>

References

1. Bakhmat, N. (2021). Formuvannia zdorovoho obrazu zhyttia ta fizychnyi rozvytok molodshykh shkolariv v Novii ukrainskii shkoli [Formation of a healthy lifestyle and physical development of younger schoolchildren at the New Ukrainian School]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. – *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 3 (107), 346–363. URL: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/11709/1/Bakhmat_formuvannia.pdf. [in Ukrainian].
2. Berezhna, L. (2011) Prohramno-tsilovyi pidkhid do orhanizatsii roboty shkoly spryannia zdoroviu [A program-targeted approach to organizing the work of a health promotion school]. *Upravlinnia shkoloiu (Osnova) – Management of the school (Basic)*, 19, 63–66 [in Ukrainian].
3. Vstupne slovo do proektu TlunINH – harmonizatsiia osvithii struktur u Yevropi. Vnesok universytetiv u Bolonskyi protses [Introduction to the TUNING project - harmonization of educational structures in Europe. The contribution of universities to the Bologna process]. URL: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf. [in Ukrainian].
4. Hrytsai, Yu. (2012). Vykorystannia zdoroviazberihaiuchykh tekhnologii v navchalni diialnosti shkolariv [The use of health-preserving technologies in the educational activities of schoolchildren: a study guide]. Mykolaiv [in Ukrainian].
5. Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity Postanova KМУ № 898 vid 30.09.2020 roku [State standard of basic secondary education Resolution of the State standard of basic secondary education Resolution of the C of MU No. 898 dated September 30, 2020]. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ [in Ukrainian].
6. Ekolohichna hramotnist i zdorove zhyttia: turbota pro maibutni pokolinnia [Environmental literacy and healthy life: care for future generations]. URL:

<https://naurok.com.ua/post/ekologichna-gramotnist-i-zdorove-zhittya-turbota-pro-maybutni-pokolinnya> [in Ukrainian].

7. Zahorodnii, V. (2015). Suchasni problemy zdorovia dytiachoho naselennia shkilnoho viku ta shliakhy yii vyrishennia [Modern health problems of school-aged children and ways to solve them]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. – Herald Chernihiv of T.G. Shevchenko National Pedagogical University*, 129, 3, 141–144. Chernihiv: ChNPU [in Ukrainian].

8. Ilchenko, V. (2011). Dydaktychni umovy zdoroviazberezhuvального navchalnoho seredovysshcha [Didactic conditions of a health-preserving educational environment.]. *Tekhnolohii intehtatsii zmistu osvity: zb. nauk. prats za materialamy mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf. «Teoretychni ta metodychni osnovy orhanizatsii zdoroviazberezhuvального navchalnoho seredovysshcha zahalnoosvitnoi shkoly ta VNZ»*, 14 kvitnia 2011 r. (redkol.: V.R. Ilchenko (hol. red.) ta in.) – *Technologies of integration of educational content: coll. of science papers based on the materials of international science and practice. conf. «Theoretical and methodical foundations of the organization of a health-preserving educational environment in secondary schools and universities»*, 3, 42–45. Poltava [in Ukrainian].

9. Meshko, H. (2017). Formuvannia zdoroviazberezhuvального osvitnoho seredovysshcha yak aspekt diialnosti kerivnyka zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu [The formation of a health-preserving educational environment as an aspect of the activity of the head of a general educational institution.]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod University*, 1 (40). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2017_1_42 [in Ukrainian].

10. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku [National strategy for the development of education in Ukraine for the period until 2021]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/246688428> [in Ukrainian].

11. Nova ukrainska shkola: kliuchovi kompetentnosti [New Ukrainian school: key competencies]. URL: <https://uied.org.ua/nova-ukrayinska-shkola-klyuchovi-kompetentnosti/> [in Ukrainian].

12. Podhornaia, O. (2005). Proektyrovanye zdorovesberehaiushchego prostranstva obshcheobrazovatelnoi shkoli sredstvamy lychnostno-oryentirovannoho obrazovannia [Designing a health-saving space of a general education school by means of student-centered education]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Tyraspol [in Ukrainian].

13. Pro vnesennia zmin do Derzhavnogo standartu pochatkovoï osvity [About the introduction of changes to the Sovereign standard of postal coverage.]. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 liutoho 2018 r. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

Dorozh I.

Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Primary Education,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,
dorozhira@kpnu.edu.ua
[orcid.org/https://orcid.org/0000-0003-4792-7025](https://orcid.org/0000-0003-4792-7025)

Kovalchuk A.

Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Primary Education,
Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University,
kovalchuk.anatolii@kpnu.edu.ua
[orcid.org/https://orcid.org/0000-0003-0425-0456](https://orcid.org/0000-0003-0425-0456)

THE YOUNGER SCHOOL STUDENTS HEALTH CARE COMPETENCE FORMATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

The article analyzes the scientific achievements regarding the formation of health-saving competence of junior high school students in the educational process of the National Academy of Sciences. The directions and content of the teacher's activities regarding the development of the health-preserving educational environment of the National University

of Science and Technology are substantiated, namely: the application of the integration approach and the valeologing of educational subjects, the integration of educational subjects with the lessons contributing to the formation of students' valuable attitude to their own health and a healthy lifestyle; development and implementation of various educational programs, organization of extracurricular and out-school activities aimed at deepening knowledge about a healthy lifestyle and motivating the value attitude of younger schoolchildren to their health; development and implementation of psychological trainings together with the school psychologist, individual consultations with the aim of developing skills to restore the student's emotional state; organization of cooperation with medical specialists, the psychological service of the school regarding the diagnosis of physical and mental health disorders of the younger schoolchildren. The concepts of "competence", "health-preserving competence" and "health-preserving educational environment" are clarified. It is proven that the health-preserving competence is the result of the integration of ecological, valeological and physical education of students and is manifested in the readiness to independently solve tasks related to maintaining, strengthening and preserving one's own health. It was established that the health-preserving competence of younger schoolchildren is formed by preparing and conducting certain thematic activities, since it is the totality of educational, health and medical and preventive activities that can contribute to the formation and development of this competence. It was established that the formation of a health-preserving educational environment of the National Academy of Sciences provides an opportunity to strengthen the health of younger schoolchildren, to form the culture of valuing their own health and a healthy lifestyle, to monitor the indicators of the individual development of students, to predict possible health changes and carry out the appropriate psychological-pedagogical, corrective, rehabilitative extracurricular activities aimed at improving health.

Key words: *primary education, competence, health care competence, New Ukrainian school.*